

Författare

Fil dr Tobias Hübinette

www.jamlikhetsdata.se

www.geteducated.se

info@geteducated.se

Om jämlikhetsdatametoden och Team jämlikhetsdata

Sverige är världsledande på att föra offentlig statistik tack vare världens äldsta folkbokföringsregister och världens mest utvecklade personnummersystem. Den offentliga statistiken har en central roll i det svenska samhällsbygget och är bland annat ett viktigt verktyg i arbetet med att försöka åstadkomma ett samhälle som är så rättvist och representativt som möjligt utifrån exempelvis kön och klass. Tack vare denna offentliga statistik är det bland annat möjligt att regelbundet följa upp och utvärdera hur det går för kvinnor respektive för män inom olika samhällssektorer eller inom en viss organisation för att därefter med siffrorna som underlag formulera planer och införa åtgärder med syftet att försöka uppnå en så jämställd situation som möjligt. På samma sätt är det i Sverige möjligt att ta fram exakta data som visar på representationen av exempelvis unga vuxna eller av personer med en låg grad av formell utbildning eller av invånare från en viss region, inom en viss bransch, i en viss kommunal verksamhet eller på en viss myndighet.

Samtidigt som Sverige är världsledande på offentlig statistik om juridiskt kön och kronologisk ålder, liksom på olika klassmarkörer såsom utbildnings- och inkomstnivåer, så saknas helt och hållet siffror rörande merparten av de

lagstadgade diskrimineringsgrunderna. Faktum är att av de sju diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, nationellt ursprung eller hudfärg, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning samt ålder, så finns det idag enbart statistik, data och siffror som rör kön och ålder. Diskrimineringsgrunden etnisk tillhörighet, nationellt ursprung eller hudfärg exempelvis går endast att approximera, i bästa fall, utifrån en persons födelseland eller en persons föräldrars födelseland.

De allra flesta länder på jorden har inte ett folkbokföringsregister med personnummer av svenskt snitt och använder sig i stället av en metod som kallas jämlikhetsdata. Jämlikhetsdatametoden innebär att människor regelbundet ombeds fylla i frågeformulär och enkäter. Dessa enkäter kan rikta sig till ett helt lands befolkning eller till en viss regions eller en viss stadsdels invånare. De kan också användas på organisationsnivå och rikta sig till ett visst företags eller en viss arbetsplats anställda och medarbetare eller kunder och brukare. Vidare bygger jämlikhetsdatametoden på samma principer som gäller för de flesta typer av enkäter, det vill säga informerat samtycke, anonymitet och frivillighet. Det innebär att de som deltar i enkäten måste informeras om att det handlar om just en enkät, att enkäten inte är direkt kopplad till en enskild person som går att identifiera i efterhand samt att det är frivilligt att svara på de frågor som ställs. Det innebär i sin tur att det går att hoppa över frågor som känns obekväma för den som fyller i enkäten.

Jämlikhetsdatametoden har alltid som syfte att utifrån ett mänskliga rättigheter-perspektiv generera siffror och data som kan användas i arbetet för att skapa ett icke-diskriminerande och jämlikt samhälle oavsett diskrimineringsgrund och som präglas av en så rättvis representation som möjligt. För att kunna uppnå detta kan man exempelvis mäta representationen inom en viss organisation utifrån sexuell läggning, könsidentitet, religiös bakgrund, funktionsnedsättning eller hudfärg. Det handlar aldrig om att kartlägga för kartläggandets egen skull utan om att koppla en viss diskrimineringsgrund till olika typer av mätbara utfall som kan handla om alltifrån hälsa och inkomstnivå till brottsutsatthet och boendemönster.

Jämlikhetsdatametoden bygger slutligen på principen om självidentifikation eller självkategorisering till skillnad från den offentliga statistik som gäller i Sverige som är baserad på folkbokföringsregistret och därför egentligen inte säger någonting om hur människor själva identifierar och kategoriserar sig och benämner och betraktar sig själva. Jämlikhetsdata är med andra ord både den mest etiska, den mest rättssäkra och den mest vetenskapliga metoden att samla in statistik på för att exempelvis kunna kartlägga förekomsten av marginalisering, diskriminering och segregering liksom för att överhuvudtaget kunna mäta representationen av en viss minoritet i ett visst sammanhang eller på en viss plats. De siffror som framkommer när människor själva får uppge hur de identifierar sig är helt enkelt de som står närmast verkligheten.

Det absoluta flertalet av världens länder använder sig idag av jämlikhetsdatametoden. Det gäller länderna i Nordamerika, Sydamerika, Afrika, Asien och Oceanien liksom de allra flesta länder i Central- och Östeuropa och flera länder i Väst- och Nordeuropa. Jämlikhetsdata är också den metod som förespråkas och rekommenderas av samtliga internationella, regionala och europeiska organisationer och NGO:s inom både FN-, EU- och Europarådsstrukturerna liksom av aktörer som FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), FN:s råd för mänskliga rättigheter (MR-rådet), EU-kommissionen, EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) och Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI).

Sverige skiljer alltså ut sig som ett av få länder i världen som inte använder sig av jämlikhetsdatametoden på ett mer systematiskt och genomgripande sätt. Samtidigt har flera svenska myndigheter och organisationer på senare tid börjat fråga om exempelvis religiös bakgrund, etnisk tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning och könsöverskridande identitet i olika frågeformulär och enkäter på grund av avsaknaden av offentlig statistik rörande dessa diskrimineringsgrunder. Avsaknaden av data och siffror rörande flertalet diskrimineringsgrunder försvårar och förhindrar arbetet mot diskriminering och behovet av denna statistik blir bara större och större i takt med att den svenska totalbefolkningen blir alltmer heterogen.

Sverige erhåller också kritik från bland annat FN och EU för att det helt saknas data om flertalet av de lagstadgade diskrimineringsgrunderna. Som en reaktion på den kritiken gav regeringen för några år sedan i uppdrag åt Diskrimineringsombudsmannen (DO), i samråd med bland andra Datainspektionen och Statistiska centralbyrån, att utreda frågan om användning av jämlikhetsdata i Sverige. DO kom fram till att jämlikhetsdata både kan och bör användas mer systematiskt även i Sverige då det är fullt tillåtet att göra det enligt både svensk lag och EU-lagstiftningen. Sverige förväntas dessutom också göra det för att kunna leva upp till alla internationella överenskommelser som Sverige ingår i såsom exempelvis FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, EU:s direktiv om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung, den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk samt Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.

Sedan 2015 har Team Jämlikhetsdata varit den ledande aktören i Sverige i arbetet med att sprida kunskap om jämlikhetsdatametoden till både den offentliga och privata sektorn och till civilsamhället och samhället i stort. Team Jämlikhetsdata består av docent Tobias Hübinette, statsvetaren Fatima Doubakil och civilekonomen Kitimbwa Sabuni. Tillsammans besitter vi allra mest erfarenhet och kunskap i landet vad gäller att utbilda organisationer,

föreningar, kommuner, förvaltningar, myndigheter och företag i jämlikhetsdatametoden samt att hjälpa och stödja desamma att pröva och införa jämlikhetsdatametoden genom att utforma och formulera kartläggningar, frågeställningar, formulär och enkäter. Vi erbjuder både utbildning och konsultation i jämlikhetsdatametoden liksom konkret stöd i arbetet med att formulera relevanta bakgrundsvariabler och frågeställningar och enkäter och kartläggningar som kan rikta sig till anställda och medarbetare, brukare och klienter, invånare och medborgare eller medlemmar och kunder.

Med stöd från den internationella stiftelsen Open Society Foundations och i samarbete med Ibn Rushd Studieförbund har Team Jämlikhetsdata sedan 2015 bland annat hjälpt, bistått och utbildat kommuner som Botkyrka, Huddinge, Malmö, Stockholm och Södertälje liksom myndigheter som Nämnden för statligt stöd till trossamfund, Svenska filminstitutet, Nationella sekretariatet för genusforskning, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för kulturanalys och Länsstyrelsen i Stockholms län samt företag och organisationer som Ungdomsbarometern, Rättviseförmedlingen, SVT, UR, ABF, Sverok, Teaterförbundet, Riksteatern och SKL. Vidare har vi hållit presentationer om jämlikhetsdata på regelbundet återkommande arrangemang som Feministisk samling och MR-dagarna och vi har även arbetat tillsammans med representanter för den svenska muslimska minoriteten och för den afrosvenska minoriteten med fokus på diskrimineringsgrunderna religion eller

annan trosuppfattning samt etnisk tillhörighet, nationellt ursprung eller hudfärg.

Antalet offentliga och privata aktörer och civilsamhällesorganisationer som använder sig av jämlikhetsdatametoden blir hela tiden fler och fler. Dit hör exempelvis Arbetsförmedlingen som bland annat frågar om funktionsnedsättning i relation till arbetsmarknadsfrågor och kommuner som Botkyrka och Stockholm som numera bland annat frågar om utomeuropeisk bakgrund respektive sexuell läggning i sina medborgarenkäter. Vidare har Forum för levande historia frågat om religion eller annan trosuppfattning i relation till upplevelser av utsatthet bland barn och unga och Folkhälsomyndigheten har frågat om tillhörighet till någon av de fem nationella minoriteterna, om könsöverskridande identitet eller uttryck samt om sexuell läggning i relation till hälsofrågor.

Vi i Team Jämlikhetsdata bistår bland annat myndigheter, företag, organisationer och arbetsplatser som exempelvis vill räkna representationen av en viss minoritet eller kartlägga förekomsten av diskriminering i relation till exempelvis lönenivåer, arbetsförhållanden, arbetsmiljöfrågor och organisationshierarkier av olika slag. Det kan också handla om att undersöka invånarnas, medarbetarnas, brukarnas, användarnas eller medlemmarnas sammansättning i relation till hur det omgivande samhället ser ut utifrån diskrimineringsgrunder som etnisk tillhörighet, nationellt

ursprung eller hudfärg, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning eller sexuell läggning. Liksom med statistik om kön så är det vidare önskvärt att även den typen av representationskartläggningar följs upp över tid och kopplas till åtgärdsplaner i stil med jämställdhetsplaner samt med mål som inbegriper konkret förändring som kan mätas i siffror. Det räcker med andra ord inte bara med att konstatera att exempelvis en viss minoritet är underrepresenterad inom ett visst område eller att en viss minoritet är överrepresenterad på de lägre befattningarna eller bland de som inte är fast anställda på en viss arbetsplats utan det handlar också om att använda de siffror som genereras via jämlikhetsdatametoden som underlag för aktiva åtgärder och tydliga mål.

Vi i Team Jämlikhetsdata har även erfarenhet av att arbeta med både medborgar-, brukar- och medarbetarenkäter, kopplade till olika former av attityd- och diskrimineringsundersökningar, för att exempelvis undersöka invånarnas, användarnas och brukarnas relation till och syn på olika offentliga service- och välfärdstjänster kopplade till exempelvis skolan, vården, arbetslivet, bostadssektorn eller socialtjänsten. Vi har också erfarenhet av att arbeta med uppföljningar av den löpande verksamheten för att undersöka vilka medborgare, invånare, brukare eller kunder som nås i större eller mindre grad och hur dessa uppfattar kontakten eller tjänsten i fråga i relation till frågor om bland annat representation, räckvidd och bemötande.

Slutligen så har vi i Team Jämlikhetsdata erfarenhet av att arbeta tillsammans med de minoriteter som berörs av de olika diskrimineringsgrunderna. Till skillnad från befolkningsregistret, där både kategorierna och benämningarna är definierade och benämnda på förhand av stat och myndigheter, så bygger jämlikhetsdatametoden på att de olika kategorierna och benämningarna arbetas fram i samråd med representanter för de minoriteter som berörs. Förutom att det är det mest demokratiska och inkluderande tillvägagångssättet leder det också till att de kategorier och benämningar som därefter används i en viss enkät är de mest relevanta och aktuella för en viss plats, organisation, bransch eller kommun. Helst bör grupperna även delta i utformningen och formuleringen av de frågeställningar och ämnesområden som en viss undersökning syftar till att kartlägga och sätta siffror på.

Om en kommun eller en organisation till exempel vill undersöka representationen av afrosvenskar, svenska muslimer, svenska asiater, svenska latinamerikaner, svenska romer, svenska samer, svenska judar eller sverigefinnar i ett visst sammanhang så bör frågan om hur dessa grupper ska definieras och benämnas med andra ord adresseras i dialog och i samarbete med representanter för dessa grupper.

Kontakta Team Jämlikhetsdata för frågor eller för mer information!

TEAM JÄMLIKHETSDATA

Team jämlikhetsdata består av docent Tobias Hübinette, statsvetaren Fatima Doubakil och civilekonomen Kitimbwa Sabuni. Tillsammans besitter vi allra mest erfarenhet och kunskap i landet vad gäller att utbilda organisationer, föreningar, kommuner, förvaltningar, myndigheter och företag i jämlikhetsdatametoden samt att hjälpa och stödja desamma att pröva och införa jämlikhetsdatametoden genom att utforma och formulera kartläggningar, frågeställningar, formulär och enkäter. Vi erbjuder både utbildning och konsultation i jämlikhetsdatametoden liksom konkret stöd i arbetet med att formulera relevanta bakgrundsvariabler och frågeställningar och enkäter och kartläggningar som kan rikta sig till anställda och medarbetare, brukare och klienter, invånare och medborgare eller medlemmar och kunder.